

Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia

**Intervenció educativa basada en la
promoció dels elements facilitadors del
desenvolupament positiu de menors
subjectes de mesures judicials**

Comunitat de Medi Obert de Justícia Juvenil

Novembre 2009

Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Comunitat de Medi Obert de Justícia Juvenil

Novembre de 2009

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement 3.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia). La llicència completa es pot consultar a

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/legalcode.ca>

© Generalitat de Catalunya

Departament de Justícia

www.gencat.cat/justicia

Índex

1. Introducció	3
2. Justificació i objectius	4
3. Metodologia de treball	5
4. El producte: <i>Intervenció basada en la promoció dels elements facilitadors del desenvolupament positiu dels menors</i>	8
Els elements facilitadors. Relació i classificació	8
Definició i característiques dels diferents elements facilitadors	9
Els sis elements seleccionats i desenvolupats	12
Bases per a la construcció d'un primer instrument	13
Els elements facilitadors personals i les estratègies	14
Els elements facilitadors familiars i les estratègies	16
Els elements facilitadors socials i les estratègies	18
5. Conclusió	20
6. Annexos	21
1. Taula de classificació, relació i valoració dels diferents elements facilitadors, segons l'opinió experta dels tècnics de medi obert	22
2. Taula per determinar els perfils individuals de presència o absència dels elements facilitadors i configuració gràfica del perfil	23
3. Proposta d'instrument amb els sis elements facilitadors del desenvolupament positiu més importants per a la intervenció	25

1. Introducció

La comunitat de pràctica de treball col·laboratiu integrada en la plataforma e-Catalunya està formada pels tècnics de medi obert i altres professionals col·laboradors i/o vinculats al desenvolupament de les mesures no privatives de llibertat dictades pels jutjats de menors i dóna un contingut educatiu a la intervenció professional, amb la finalitat de normalitzar la conducta dels menors infractors.

En aquests moments hi ha 109 membres adherits a la comunitat, repartits territorialment i organitzats en 8 equips de medi obert en tot el territori català.

Els objectius essencials de la comunitat, des del seu inici ara fa tres anys fins avui, han estat:

- Familiaritzar el col·lectiu amb el treball col·laboratiu mitjançant les noves tecnologies de la informació i comunicació.
- Compartir els coneixements individuals, per tal d'elaborar una massa crítica d'opinió tècnica basada en l'experiència personal posada al servei del col·lectiu.
- Innovar i produir nous productes pràctics que millorin l'eficiència professional.

Aquest és el tercer any de funcionament. La comunitat, cada any, ha desenvolupat el treball al voltant del treball col·laboratiu en l'elaboració de productes pràctics definits i consensuats pel grup d'entusiastes i per la mateixa Direcció General, responnent així a qüestions tècnicament prioritàries i viables en cada moment.

La comunitat sempre s'ha estructurat a partir d'un grup d'entusiastes voluntaris, al voltant de 10-12 membres, amb la màxima representació col·lectiva i territorial. El treball ha compaginat reunions mensuals presencials del grup d'entusiastes i els treballs en línia mitjançant el portal, obert a tota la comunitat. La tasca ha estat coordinada per un e-moderador, que exerceix les funcions amb caràcter rotatori anual i és escollit d'entre el grup d'entusiastes amb el vistiplau de la Direcció General.

Els productes elaborats fins ara han estat:

- Any 2007. *La violència del joves, una mirada des de medi obert. Violència parentofillial i violència neonazi. Recursos, eines i estratègies*
- Any 2008. *Tallers d'eines d'abordatge en: empatia, resiliència, consum de tòxics i reincidència i intervenció en grups delinqüents*

- Any 2009. Productes en fase d'elaboració:

1. Responsabilització dels menors i incompliments

Elaboració de materials i accions per desenvolupar actituds responsables dels menors. Criteris d'actuació per intervenir davant incompliments i estratègies per superar-los.

2. Intervenció educativa basada en la promoció d'elements facilitadors del desenvolupament positiu de menors subjectes de mesures judicials

Classificació i guia per identificar elements facilitadors (presents, absents i necessaris) del desenvolupament positiu del menor. Guia d'eines i estratègies per a la promoció d'aquests elements, presents, absents i necessaris.

En un cas i l'altre, es tracta de protocol·litzar actuacions homòlogues que promouen resoldre processos reactius dels menors a les intervencions dels tècnics de medi obert i, per altra banda, experimentar noves eines per desenvolupar les millors possibilitats educatives en els menors.

2. Justificació i objectius

Al llarg dels darrers mesos i amb la participació de bona part del col·lectiu d'educadors i tècnics de medi obert del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, s'ha fet un treball d'aprofundiment entorn del paper que tenen els elements facilitadors del desenvolupament positiu dels joves que es troben en mesures penals juvenils, com a veritables desencadenants de processos de millora i d'inclusió social.

Hem tractat de fer una classificació i guia per identificar aquests elements i una metodologia concreta per determinar-ne la presència o absència. Finalment, hem intentat, comptant amb l'experiència del col·lectiu, elaborar una guia d'eines i estratègies per a la promoció d'aquests elements positius, que poden afavorir el desenvolupament dels menors i facilitar la intervenció del tècnic.

Després d'intensos i interessants debats sorgits en les aportacions al Fòrum del portal, i també en les reunions del grup d'entusiastes, hem acabat per definir el concepte, el que entenem, allò a què ens referim quan parlem d'elements facilitadors. És així que, finalment, els definirem com:

Tots els recursos personals, familiars, socials i institucionals que promouen el desenvolupament exitós de l'adolescent, o bé que fan disminuir el risc d'aparèixer un desenvolupament alterat.

La pràctica totalitat de nois i noies que es troben subjectes de mesures penals estan inserits en un context de risc social. És habitual en la nostra acció professional

educativa orientar fonamentalment la intervenció a l'actuació per eliminar o minimitzar l'efecte d'aquests elements de risc identificats. No és tant habitual (especialment en el context d'una intervenció educativa realitzada en l'àmbit penal) orientar la intervenció vers la promoció dels elements facilitadors del desenvolupament positiu dels menors. És evident que no es tracta d'estratègies, models o propostes d'intervenció contraposades, sinó més aviat complementàries. Pretenem aprofundir en les possibilitats que s'endevinen d'aplicació complementària i en la justa proporció en cada cas.

La pretensió del "producte" elaborat no és constituir-se en un document de caràcter teòric, més aviat hem volgut donar-hi un sentit pràctic que l'apropi més a una eina de treball que no pas a un marc teòric de caire general.

És per això que, un cop delimitat el concepte i els objectius del producte, el treball ha consistit en la relació i classificació d'aquests elements facilitadors del desenvolupament positiu que trobem en els menors i joves amb qui treballem, i en l'observació de la seva presència, absència o necessitat.

Aquesta fase de treball s'ha desenvolupat amb una aportació molt representativa d'opinions qualificades d'un bon nombre d'educadors i tècnics de medi obert, mitjançant les seves aportacions al fòrum, i amb la formalització de taules sistemàtiques de recollida d'informació experta.

L'objectiu que ha conduït el treball ha estat dissenyar noves eines, útils en els processos d'intervenció, per desenvolupar recursos educatius en els menors, partint de l'estímul i el foment d'elements facilitadors positius.

El document s'estructura en un primer apartat en què es recull un seguit d'elements facilitadors classificats en tres grans blocs: els personals, els familiars i els socials. El conjunt d'elements han estat suggerits per membres dels equips de medi obert i han estat valorats en funció del seu grau d'incidència en el desenvolupament positiu dels menors i joves; també s'ha valorat el grau de presència d'aquests elements en els seguiments que actualment s'estan fent.

El segon apartat està format per un instrument on es recullen dos elements facilitadors de cadascun dels blocs; concretament, s'han seleccionat els dos més significatius tenint en compte el major índex de presència detectada i el major grau d'eficàcia. Aquests sis elements seleccionats s'han definit i caracteritzat de manera exhaustiva per tal de fer-los servir tant en el diagnòstic com en la planificació de la intervenció educativa. Finalitzem aquest apartat amb la relació d'estratègies útils en el desenvolupament d'aquests elements.

3. Metodologia de treball

El mètode de treball ha estat vinculat a la iniciativa institucional de creació d'una plataforma virtual de gestió del coneixement, concretament e-Catalunya, que ha servit com a nexa d'unió entre els diversos professionals de medi obert que voluntàriament hem pogut cooperar en la tasca desenvolupada.

Amb la finalitat d'estimular la participació del conjunt del col·lectiu, el grup d'entusiastes de la comunitat, representants de diferents equips de medi obert, ha estat l'encarregat de gestionar el procés mitjançant la recollida i difusió de la informació i estructurant i sistematitzant les diferents temàtiques per tal d'aprofundir-hi de manera col·laborativa i elaborar productes útils per a la tasca dels professionals.

El treball desenvolupat al llarg d'aquests vuit mesos de treball col·laboratiu ha consistit en el següent:

1. Selecció del producte, delimitació conceptual i establiment d'objectius i mètode de treball. A partir d'aquí es genera un fòrum de discussió en línia entre els diferents professionals que, voluntàriament, hi han volgut col·laborar.
2. Sistematitzar el conjunt d'aportacions a partir de la primera proposta i redactar la llista definitiva dels elements facilitadors més significatius, agrupant-los en tres grans grups: individuals, familiars i socials.
3. Un cop fet el llistat, va passar per la totalitat d'equips d'educadors de medi obert per tal que atribuïssin valor a cadascun dels elements, per ordre d'importància i de presència, d'acord amb l'experiència acumulada (veg. l'annex 1).
4. D'aquest procés en va sorgir una taula amb valors dels elements que tenen una importància rellevant en el desenvolupament de la tasca professional. A partir d'aquesta taula s'ha confeccionat un senzill instrument que permet obtenir una gràfica del perfil de disponibilitat d'aquests elements en un menor determinat i comparar el perfil amb la gràfica general ponderada (veg. l'annex 2).
5. Un cop seleccionats els sis elements més significatius segons l'opinió experta dels tècnics col·laboradors (25 tècnics de 5 EMO), s'ha elaborat un instrument pràctic amb l'objectiu de poder ser utilitzat en el futur com una eina de treball per tal de facilitar la d'intervenció amb els menors i joves.
6. Finalment, s'han descrit diverses estratègies pràctiques per actuar en el foment d'aquests elements facilitadors.

Val a dir que la proposta elaborada només serveix a tall d'exemple per acabar elaborant un instrument més complet i acabat. Aquí tan sols es presenten els elements

que s'han definit de manera operativa, i els sis més importants (segons els mateixos participants) han estat desenvolupats i constitueixen el primer pas per a la futura elaboració d'un instrument definitiu més ambiciós.

4. El producte. *Intervenció educativa basada en la promoció d'elements facilitadors del desenvolupament positiu de menors subjectes de mesures judicials*

Els elements facilitadors. Relació i classificació

A continuació es presenta els factors de protecció sorgits i elaborats a partir de les diverses aportacions dels professionals:

Elements facilitadors del desenvolupament

Elements personals psicològics

1. Bones habilitats intel·lectuals i cognitives
2. Nivell d'autoestima alt
3. Humor i actituds positives
4. Empatia i consciència interpersonal
5. Habilitats en la resolució de problemes
6. Baix nivell de fatalisme davant les dificultats
7. Capacitat de planificació
8. Constància i capacitat d'esforç
9. Autoconfiança i autoconcepte positiu
10. Capacitat de reflexió
11. Bona salut i seguretat davant la malaltia
12. Pràctica d'activitats estimulants (esport, esplai, cultura, religió...)

Elements familiars

1. Nivell socioeconòmic suficient
2. Ambient familiar afectuós
3. Cohesió familiar
4. Relació emocional estable amb un adult progenitor o altres
5. Estructura familiar sense disfuncionalitats importants
6. Pares competents i estimuladors
6. Adaptabilitat i flexibilitat familiar (capacitat per al canvi)
8. Donar sentit i significat a la vida (religió, ideologia, valors...)
9. Característiques temperamentals que permeten adoptar actituds positives davant els problemes

Elements socials

1. Suport social (emocional, material informatiu, valors, etc.)
2. Bones xarxes de relacions informals
3. Clima educatiu i/o laboral emocionalment positiu
4. Models socials positius (parents, amics, professorat...)
5. Balanç just entre responsabilitats i expectatives
6. Serveis escolars de qualitat
7. Marc físic i ambient social positiu
8. Parella sentimental positiva
9. Grups d'amics prosocials

Aquest conjunt d'elements detectats i valorats pels tècnics es considera bàsic per poder gaudir d'una vida satisfactòria i amb possibilitats de desenvolupament personal, facilita la capacitat de superar els possibles entrebancs i dificultats que puguin donar-se. Cal tenir en *compte* que es tracta de factors dinàmics i, per tant, es van modificant amb el pas del temps i en funció de les experiències viscudes. Això vol dir que, en cas de ser-hi presents, caldrà tenir cura perquè es mantinguin i evitar situacions que puguin posar-los en risc. Igualment, en cas que no es donin, caldrà planificar tot un seguit d'accions que permetin desenvolupar-los.

Per tal de clarificar el sentit atribuït a cadascun d'aquests factors, es definiran de manera general i consensuada les dimensions més significatives que intervenen en cadascun.

Definició i característiques dels diferents elements facilitadors

No es pretén ser absolutament rigorós i sistemàtic en les definicions, només es tracta d'ajudar a veure'n el sentit i les possibilitats de treball en l'abordatge i foment d'aquests elements.

Elements personals

1. **Bones habilitats intel·lectuals i cognitives:** això implica disposar d'un sistema de raonament coherent que impliqui, per una part, la comprensió de la situació del subjecte i de les condicions del seu entorn i, per l'altra, la capacitat de verbalitzar idees concretes i abstractes, essent conscient de les implicacions pràctiques que pot suposar la planificació d'accions i canvis i l'assumpció de compromisos individuals.
2. **Nivell d'autoestima alt:** en aquest cas, es fa referència al grau de consciència existent, en el jove, de les capacitats i potencialitats que té. Suposa una visió de sí mateix positiva amb possibilitats de dur a terme processos de canvi i millora.

3. **Humor i actituds positives:** capacitat d'extreure allò de positiu que tenen les experiències vitals, tenir habilitats per relativitzar les coses i, fins i tot enfocar-les amb sentit de l'humor.
4. **Empatia i consciència interpersonal:** tenir capacitat per entendre punts de vista diferents dels propis amb una actitud de respecte i comprensió cap als altres.
5. **Habilitats en la resolució de problemes:** saber fer front a les circumstàncies de la vida que requereixen prendre decisions i disposar de capacitat valorativa per tal de poder justificar la decisió assumida.
6. **Baix nivell de fatalisme davant les dificultats:** prioritzar el *locus de control intern* (en allò que em passa, hi tinc bona part de responsabilitat) que no pas el *locus de control extern* (el que em passa és producte de les circumstàncies externes a mi).
7. **Capacitat de planificació:** ser capaç de delimitar el seguit d'activitats que poden portar la persona a aconseguir els objectius que es proposa. Saber marcar el temps necessari per a cadascuna d'aquestes activitats i la seqüència correcta d'aquestes.
8. **Constància i capacitat d'esforç:** fa referència al manteniment dels objectius proposats malgrat les dificultats que puguin aparèixer. Es tracta de definir objectius vitals i ser capaç d'invertir la dedicació i el temps necessaris per aconseguir-los.
9. **Autoconfiança i autoconcepte positiu:** aquest aspecte fa referència, de la mateixa manera que l'autoestima, a la visió que la persona té de si mateixa, al fet de veure's amb capacitat per aconseguir els objectius que es proposa.
10. **Capacitat de reflexió:** en aquest cas, a més d'accedir a un pensament abstracte que permeti verbalitzar idees, també fa referència a la capacitat de vincular els fets amb les conseqüències i a la flexibilitat per poder anar modificant criteris i punts de vista en funció dels resultats obtinguts.
11. **Bona salut i seguretat davant la malaltia:** la salut és un aspecte fonamental a l'hora de plantejar-se qualsevol repte en el terreny personal. La manca de salut sol portar aparellades inseguretats que poden dificultar altres processos individuals.
12. **Pràctica d'activitats estimulants:** el desenvolupament de pràctiques que permetin la formació tant de les capacitats corporals (com es el cas de l'esport) com de les intel·lectuals (com és el cas de l'accés a les activitats culturals) suposa un enriquiment individual que facilita l'evolució del propi subjecte, el qual pot anar interpretant els fets que l'envolten de maneres diferents.

Elements familiars

1. **Nivell socioeconòmic suficient:** aquí es fa referència al fet que el jove disposi d'unes condicions familiars que li permetin cobrir les seves necessitats bàsiques d'habitatge, alimentació i seguretat en condicions satisfactòries.
2. **Ambient familiar afectuós:** en aquest cas es tracta que el jove se senti estimat i respectat per les persones amb qui conviu. L'existència d'afecte, té a veure amb sentir-se valorat i estimat en el seu context més proper.
3. **Cohesió familiar:** aquest aspecte fa referència a l'existència d'una bona relació entre els membres de la família en què conviu el jove, on hi hagi sentiments de mútua estimació, criteris de convivència raonables i un grau suficient de consens a l'hora de prendre decisions.
4. **Relació emocional estable amb un adult progenitor o altres:** en aquest cas fa referència al caire de permanència que hauria de tenir la relació del jove amb les persones amb qui conviu. Resulta fonamental per a la pròpia seguretat de la persona jove que pugui disposar d'uns referents clars i permanents.
5. **Estructura familiar sense disfuncionalitats importants:** en aquest cas es fa referència a una estabilitat global en el context familiar. En la mesura que el conjunt de la família manté una situació estable, té unes repercussions positives per al conjunt de persones que conviu, inclòs el mateix jove.
6. **Pares competents i estimuladors:** aquí es fa referència a la capacitat dels pares per suggerir i potenciar les capacitats del jove proporcionant-li activitats positives i fer de l'activitat del fill quelcom agradable i orientat al seu desenvolupament.
7. **Adaptabilitat i flexibilitat familiar:** capacitat d'anar fent canvis que ajudin a desenvolupar processos de millora en funció de les circumstàncies vivencials en què la família es pugui anar trobant. És important disposar de la col·laboració de la família a l'hora de desenvolupar qualsevol acció educativa dirigida al jove.
8. **Donar sentit i significat a la vida:** disposar d'un sistema de valors que permeti justificar i donar coherència a les decisions que es puguin prendre en el context familiar. És bàsic per generar un clima de seguretat saber quins són els valors (criteris) a partir dels quals s'atribueix significat a les dinàmiques vivencials.
9. **Característiques temperamentals que permeten adoptar actituds positives davant els problemes:** es tracta de tenir capacitat per mantenir el control personal davant situacions no desitjades, de buscar les millors opcions per tal de aportar

solucions i no pas d'empitjorar les coses amb actituds emocionals descontrolades generadores de conflicte o, fins i tot, de violència.

Elements socials

1. **Suport social:** disposar del respecte i la valoració de l'entorn social de relació, alhora que es proporcionen models de conducta i de formació i informació, de tal manera que el jove se senti integrat i disposi de suports davant de situacions difícils.
2. **Bones xarxes de relacions informals:** aquest aspecte és un element cabdal en qualsevol procés d'integració social. L'aïllament porta cap a situacions mancades de participació i compromís. La possibilitat de comptar amb altres persones o grups per desenvolupar activitats amb objectius comuns és bàsica, sempre que aquestes relacions estiguin orientades a formes de participació acceptades socialment.
3. **Clima educatiu i/o laboral emocionalment positiu:** la possibilitat de diàleg i de gestió positiva de conflictes en contextos d'interacció elevada és un aspecte important. Sentir-se integrat, reconegut, inclòs positivament en un context en què el jove pot participar en les decisions que el poden afectar, és un factor de protecció important.
4. **Models socials positius:** un altre factor important es l'existència d'uns referents adults positius, que tinguin capacitat d'incidir en el jove, que aquest els respecti i consideri que la seva aportació relacional és important per a ell.
5. **Balanç just entre responsabilitats i expectatives:** les exigències cap al jove han de ser proporcionals a les responsabilitats que aquest pot assumir. Des d'una perspectiva social cal ser conscient d'aquest fet. La capacitat per proporcionar reptes possibles i assumibles al jove és un factor important relacionat amb la construcció de l'autoconcepte.
6. **Serveis escolars de qualitat:** la capacitat de configurar un entorn inclusiu on tothom se senti respectat i valorat és un element bàsic de caire integrador i d'ajut a la participació social positiva. Tot allò que s'orienti cap a la discriminació i el càstig reiterat no és cap mena d'ajut per al subjecte.
7. **Marc físic i ambient social positiu:** el context de socialització secundari (barri, xarxes de relacions properes...) aporta un factor de protecció interessant. Barris deteriorats amb famílies dependents i relacions individualistes centrades en l'interès són elements clars de risc.

8. **Parella sentimental positiva:** la influència integradora i de maduresa que proporciona l'assumpció de responsabilitats es pot veure influïda positivament per una relació estable de caire positiu, que, en aquest sentit, és un factor de protecció interessant.
9. **Grups d'amics prosocials:** disposar d'un entorn d'amistats que presentin una actitud socialment positiva és un fet que pot ajudar al desenvolupament de processos integradors i de millora per al jove.

Aquest conjunt constitueix la relació d'elements facilitadors identificats pels tècnics. Aquests elements han merescut la següent valoració, tenint en compte el nivell de presència i el grau d'eficàcia intuïda a l'hora d'afectar positivament el desenvolupament dels menors i joves. La valoració posterior que van fer aquests mateixos professionals, un cop ponderades les puntuacions, va donar el resultat reflectit a la taula annexa (vegeu taula annex 1).

A partir d'aquesta taula s'ha confeccionat un senzill instrument que permet obtenir una gràfica del perfil de disponibilitat d'aquests elements en un menor determinat i comparar el perfil amb la gràfica general ponderada (vegeu l'annex 2).

Aquests resultats permeten iniciar una tasca d'elaboració d'instruments que ajudin els tècnics i educadors de medi obert a anar-se dotant d'eines específiques per desenvolupar la seva tasca professional.

Com a primer pas s'ha vist interessant aprofundir en sis elements específics (els que presenten puntuacions més altes), dos de cada categoria, tenint en compte tres criteris fonamentals:

- El caràcter altament influent, segons les aportacions realitzades pel conjunt de tècnics.
- El nivell d'abordatge des de la pràctica dels seguiments, és a dir, el caràcter dinàmic de l'element i la capacitat d'incidir-hi des de la intervenció en medi obert.
- El caràcter innovador o la inexistència de treballs anteriors per a la comunitat de pràctica.

Els sis elements seleccionats i desenvolupats

Els elements facilitadors seleccionats, i la definició consensuada, han estat:

Elements personals

1. Les habilitats en la resolució de problemes. Capacitat dels menors per identificar, analitzar, plantejar solucions alternatives i optar per una d'eficaç i socialment acceptable.
2. La constància i capacitat d'esforç. Actitud favorable per mantenir de forma persistent un esforç enfocat a la consecució d'un objectiu.

Elements familiars

1. Pares competents i estimuladors. Pares amb habilitats personals per exercir adequadament les funcions parentals amb voluntat d'estimular el creixement psicosocial del fill.
2. Cohesió familiar. Existència en el nucli familiar, forts vincles estables a nivell afectiu, material i normatiu.

Elements socials

1. Serveis escolars de qualitat. Disponibilitat de serveis escolars, accessibles, inclusius i afavoridors del desenvolupament del menor.
2. Grups d'amics prosocials. Existència de vincles i relacions habituals en un grup d'iguals, amb qui comparteix activitats, actituds i objectius socialment acceptats.

A partir d'aquests elements es construirà una primera proposta d'instrument parcial, que ha de servir com a inici per un treball més definitiu en què es recullin la totalitat dels elements proposats.

Bases per a la construcció d'un primer instrument

Tenint present que es tracta d'un instrument que ha d'ajudar a realitzar la feina dels tècnics i educadors de medi obert, hem volgut aprofundir en les característiques contingents de cada un dels elements facilitadors desenvolupats i proporcionar les orientacions adients per a la intervenció. Des d'aquesta perspectiva, els components dels elements facilitadors han de reflectir les característiques del jove i, paral·lelament, han d'establir les bases de la intervenció educativa.

Un primer aspecte que cal tenir present és la descripció i l'anàlisi de les diferents dimensions que componen cadascun dels elements facilitadors que es tindran en compte per a l'elaboració de l'instrument. Així, si comencem pels dos elements personals, es podrien obtenir les següents dimensions:

Els elements facilitadors personals i les estratègies

1. Les **habilitats en la resolució de problemes**. Capacitat dels menors per identificar, analitzar, plantejar solucions alternatives i optar per una d'eficaç i socialment acceptable.

Característiques i habilitats

Desig de trobar una possible solució.

- Verbalitzar la necessitat de resoldre el problema.
- Tenir capacitat de demanar ajut per tal de solucionar-lo.
- Manifestar un compromís per dur a terme accions orientades a la solució.
- Establir les relacions entre el problema i les seves causes.

Ser conscient de l'existència del problema.

- Tenir capacitat per conèixer el propi estat emocional derivat del problema.
- Verbalitzar la situació definint els elements que configuren el problema.
- Intuir algunes possibles causes generadores del problema.
- Assumir la necessitat de fer quelcom per solucionar el problema.

Establir una estratègia per solucionar el problema.

- Determinar quines són les causes i les situacions que depenen del subjecte.
- Analitzar les diferents possibilitats d'actuació per obtenir una solució.
- Verbalitzar les accions que està disposat a dur a terme.
- Establir un cronograma amb fites d'objectius parcials.

Dur a terme les accions i valorar el procés.

- Iniciar el procés d'accions encaminades a resoldre el problema.
- Establir els moments de valoració de les accions realitzades.
- Verbalitzar el procés de canvi que suposen les accions.
- Valorar el moment en que es considera resolt el problema.

En aquest primer factor es pot observar l'existència de quatre dimensions que determinen el domini de l'habilitat recollida com a factor de protecció. El conjunt d'aspectes que determinen cada dimensió constituirà el grau de concreció necessari per a l'elaboració de l'instrument.

Estratègies d'intervenció

Implicar el menor en programes d'habilitats socials de manera que pugui veure que sí que té capacitats, i així pugui augmentar la seva autoestima.

En l'espai de l'entrevista: aplicar tècniques de resolució de problemes (identificació del problema, actitud proactiva, definició del problema, objectius, alternatives, etc.).

Aplicar tècniques par al desenvolupament del pensament lateral, reflexiu, abstracte.

2. La **constància i capacitat d'esforç**. Actitud favorable per mantenir de manera persistent un esforç enfocat a la consecució d'un objectiu.

En aquest cas, a diferència de l'anterior, no es tracta tant de definir processos que permeten el desenvolupament d'habilitats com de disposar d'una visió de l'actitud que manté el jove respecte de les diferents responsabilitats que li pertoquen en la seva acció personal, familiar i social. Malgrat que, en tot moment, també dependrà dels objectius concrets que es pugui fixar i assumir de manera més puntual.

Característiques i habilitats

Dins l'acció personal:

Assumir els compromisos adquirits i fer el possible per dur-los a terme.
Hi ha capacitat per dur a terme tasques complexes (per ex., llegir un llibre).
No se solen deixar tasques pendents, quan se n'acaba una se n'inicia una altra.
El valor de les coses està en funció de l'esforç per aconseguir-les.

Dins l'acció familiar:

S'organitza la vida familiar (per ex., horaris) en funció d'allò que cal fer.
Es col·labora amb les tasques pròpies de la llar i s'assumeixen responsabilitats.
Es valora el treball i la tasca parental desenvolupada a la llar.
Es participa en la cura de persones a càrrec (germans, avis, etc.).

Dins l'acció social:

En el context escolar es té un bon rendiment i es fan els deures.
Es participa socialment en activitats i s'assumeixen responsabilitats.
Es valora positivament el fet de tenir feina remunerada.
S'està disposat a fer esforços per aconseguir un bon lloc de treball.

El conjunt d'aquests indicadors poden resultar orientadors per determinar la presència d'elements facilitadors del desenvolupament positiu en el subjecte, i ens ajudaran per a la construcció dels ítems en l'elaboració de l'instrument.

Estratègies d'intervenció

Implicar-lo en activitats socials normalitzades en què el "compromís" sigui un factor important.

Treballar l'autoestima, l'autoimatge, l'autoeficiència... com a conceptes relacionats: constància, esforç, visió de resultats.

Aplicar habilitats, per part del tècnic, com el reforç positiu social, acords parcials, valorar èxits, potenciar capacitats...

Els elements facilitadors familiars i les estratègies

1. Pares competents i estimuladors. Pares amb habilitats personals per exercir adequadament les funcions parentals, amb voluntat d'estimular el creixement psicosocial del fill.

Aquest element, com passa en altres casos, malgrat que pot ser un element essencial que ajudi en el procés de desenvolupament del jove, no depèn específicament d'ell. L'acció educativa que es pot portar a terme, en el cas que no es doni, haurà de tenir un caire més pal·liatiu, procurant buscar alternatives a aquest situació. Els indicadors que podrien orientar la reflexió al voltant de l'existència o no d'aquest element s'exposen tot seguit.

Característiques i habilitats

El diàleg en la relació familiar:

Hi ha un diàleg fluid en el si de la família entre pares, i entre pares i fills.
Els problemes i conflictes es resolen a partir del diàleg.
A l'hora de prendre decisions es té en compte l'opinió de tots el membres.
Sentiment que el jove se sent escoltat i comprès en el si de la família.

Sentiment de suport i ajut:

El jove se sent estimulat positivament per dur a terme les seves tasques.
Hi ha un reconeixement de les accions positives que fa el jove.
Quan el jove té problemes els explica als pares per rebre ajut.
Els pares s'impliquen en el procés educatiu del fill.

Preocupació per la dinàmica social del fill:

- Els pares tenen contactes regulars amb el professorat del seu fill.
- Els pares controlen els hàbits del fill (horaris, dormir, menjar, etc.).
- Els pares coneixen els grups de relació del fill i li donen orientació.
- Els pares busquen recursos educatius per al fill en el seu context social.

El fet de comptar amb el suport de la família en el procés d'intervenció educativa és un aspecte molt important. Aquests indicadors permeten conèixer el suport que el noi en pot rebre en el procés de desenvolupament i millora individual.

Estratègies d'intervenció

Implicar els pares en la intervenció educativa del seu fill, que li reconeguin els mèrits, formar-los en l'aplicació d'estímuls positius.

Teràpia familiar.

Negociació-mediació.

Compromisos, acords.

2. La **cohesió familiar**. Existència en el nucli familiar de forts vincles a nivell afectiu, material i normatiu.

Característiques i habilitats

Relacions en el nucli familiar:

- La família està formada per membres que es donen suport mútuament.
- A la llar predominen les relacions d'afecte en un context de respecte.
- Els criteris educatius dels adults presenten un alt grau de consens.
- Les activitats vivencials (àpats, neteja, etc.) es realitzen conjuntament.

Relacions amb la família extensa:

- Hi ha contacte i bona relació amb altres membres de la família extensa.
- Hi ha una relació d'ajut en aspectes vivencials concrets (portar nens a l'escola...)
- Hi ha una actitud prosocial en la família extensa amb influència positiva
- La família extensa es pot implicar en el procés educatiu del jove.

Estratègies d'intervenció

Proposar a la família reptes educatius (metes superiors a les actuals) envers els seus fills i ells mateixos.

Programa límits.

Intervenció individual pares.

Entrevista conjunta pares del menor, tècnic i psicòleg.

Els elements facilitadors socials i les estratègies

Els dos elements que es treballaran en l'àmbit social estan relacionats amb l'escola i el grup d'iguals; ambdós elements constitueixen aspectes bàsics del context relacional del jove. Els indicadors característics que es podrien extreure de cadascun d'aquests factors s'exposen tot seguit.

1. **Serveis escolars de qualitat.** Disponibilitat de serveis escolars accessibles, inclusivament i afavoridors del desenvolupament del menor.

Característiques

Model escolar inclusiu:

- A l'escola es valora la diferència i tothom se sent inclòs.
- Es procura la implicació de l'alumnat en la gestió del centre.
- Es col·labora amb serveis de l'entorn en el treball amb els joves.
- Hi ha un treball específic amb cada noi per procurar sentiments d'èxit.

Relació escola-família:

- Es mantenen reunions periòdiques entre el tutor i els pares de l'alumne.
- Es té en compte els pares en la gestió i planificació escolar.
- Es busca la complicitat dels pares en una acció educativa conjunta.
- Davant el conflicte es té en compte els pares per establir les solucions.

Relació escola-entorn:

- Hi ha una bona relació entre escola i serveis socials de zona.
- Hi ha bona predisposició a col·laborar amb altres professionals.
- S'utilitzen recursos de l'entorn en l'acció educativa escolar.
- Els professionals de l'entorn participen en algunes dinàmiques a l'escola.

Aquest conjunt d'indicadors ens permetrà aprofundir en l'element facilitador de l'escola de qualitat.

A continuació, abordarem l'últim dels elements treballats fins ara, que ens permetran la construcció de l'instrument pilot dels sis elements que es considera que poden influir més en el procés de transformació i millora dels joves en mesures penals juvenils.

Estratègies d'intervenció

Fomentar la seva inscripció en recursos especialitzats adients a les circumstàncies del noi.

2. Grups d'amics prosocials. Existència de vincles i relacions habituals en un grup d'iguals, amb els quals comparteix activitats, actituds i objectius socialment acceptables.

Característiques

Relacions grupals entre iguals:

- El jove manté relació amb grups de joves sense dificultats especials.
- Els grups de relació tenen objectius d'acció i comportaments prosocials.
- Hi ha influència del grup de joves prosocials en el jove.
- Les relacions són estretes i freqüents i el jove participa de les activitats.

Tasques desenvolupades pel grup:

- Les activitats que duen a terme es desenvolupen en el context comunitari.
- Estableixen xarxes de relació amb adults i altres joves del barri.
- Tenen bona relació amb tècnics, serveis i institucions.
- Assumeixen iniciatives per tal de millorar el context de convivència.

Grau d'influència del grup en el jove:

- Pot haver-hi implicació d'algun jove del grup en el treball amb el menor.
- Hi ha una relació d'ajuda entre joves, amb bona col·laboració.
- El jove és capaç de demanar ajuda a membres del grup si ho necessita.
- En les activitats que fa el jove hi participen membres del grup.

Estratègies d'intervenció

Fomentar que el jove proposi al seu grup de referència la participació en recursos i entitats implicades en la millora de l'entorn.

Treballar aspectes personals, relacionats amb el grup d'iguals: pressió de grup, sentiment de pertinença, assertivitat, empatia, valors, dilemes morals, etc.

5. Conclusió

Com ja s'ha dit, la pretensió és elaborar uns instruments útils i complets que ajudin a desenvolupar la tasca dels educadors de medi obert partint d'estratègies d'intervenció sobre els elements facilitadors, de manera complementària a la tradicional intervenció sobre les necessitats.

Aquesta perspectiva suposa un enriquiment operatiu del model d'intervenció, ja que no fonamenta la intervenció tan sols en els aspectes "negatius" centrats en les necessitats, sinó que també té en compte i dóna valor estratègic a les potencialitats i a tot allò que de "positiu" presenta, tant en les característiques del noi, com de les circumstàncies que envolten el cas.

Aprofundint en aquests elements, es podrà ampliar el disseny del procés d'intervenció, de tal manera que es puguin desenvolupar i eixamplar la seva influència mitjançant el treball directe amb el mateix noi i la intervenció al seu entorn immediat. Aquests elements facilitadors ajuden a prendre consciència del conjunt d'indicadors que es poden considerar en l'inici, per passar posteriorment a l'acció educativa. A més, també han d'ajudar a plantejar els objectius concrets que guiaran l'acció, i fins i tot pot ser útil tenir en compte la informació resultant en l'elaboració dels informes que, tant a l'inici com en el posterior seguiment, caldrà anar fent en el procés de seguiment.

L'instrument que a continuació es presenta només fa referència als sis elements que tenen més pes en la intervenció; es preveu que, en un termini relativament curt, puguin incorporar-s'hi la resta d'elements mencionats en la llista general presentada al principi d'aquest document.

Quant al mètode seguit per elaborar-lo, es pretén que puguin sorgir perfils a partir dels indicadors que prendran un caire discriminant veient, en cada cas, si es disposa d'elements facilitadors o si, per contra, la seva absència acaba sent un factor de risc. L'obtenció d'aquests perfils individuals pot ajudar a desenvolupar futures recerques per veure l'evolució global dels perfils dels joves en situació de seguiment educatiu en l'àmbit penal o a elaborar perfils generals d'aquesta població per tal d'anar oferint serveis que puguin ajudar a desenvolupar els elements facilitadors, factors que aportarien més eficàcia educativa a la tasca dels tècnics i educadors de medi obert.

6. Annexos

En les pàgines següents hi trobareu els annexos, en què s'especifiquen els instruments.

1. Taula de classificació, relació i valoració dels diferents elements facilitadors, segons l'opinió experta dels tècnics de medi obert

EQUIP	EMO BCN3		EMO BCN 4		EMO TGNA		EMO LLEIDA		EMO GIRINA		Totals		Totals	
	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4	1/2/3/4
Nombre Dam's participants valoració	3		8		6		4		4		25		25	
Factors personals psicològics	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP
12 Bones habilitats intel·lectuals i cognitives	2,00	3,33	1,75	3,38	2	3,33	1,75	3,5	1	3	1,70	3,31	1,70	3,31
Nivell d'autoestima alt	2,00	3,33	1,75	3,13	1,67	3,33	2	2,75	2	3	1,88	3,11	1,88	3,11
Humor i positivisme	3,00	3,33	1,88	2,88	2,17	3,33	1,5	3,5	2	2	2,11	3,01	2,11	3,01
Empatia i consciència interpersonal	2,00	3,33	1,83	3,13	2	3,83	1,5	4	1	4	1,63	3,66	1,63	3,66
Habilitats en la resolució de problemes	1,67	4	1,75	3,25	1,67	3,5	1,25	4	2	2	1,67	3,35	1,67	3,35
Baix nivell de tendència al fatalisme davant dificultats	2,67	3	2,13	2,75	2,33	3	2,5	2,75	2	4	2,33	3,10	2,33	3,10
Capacitat de planificar	2,00	3,33	1,83	3,13	1,83	3	1,5	3,25	1	2	1,59	2,94	1,59	2,94
Constància i capacitat d'esforç	2,00	3,67	1,5	3	1,67	3,83	1,25	4	2	4	1,68	3,70	1,68	3,70
Autoconfiança i autoconcepte positiu	2,00	3,33	1,75	3	2	3,33	2	2,75	2	2	1,95	2,88	1,95	2,88
Capacitat de reflexió	2,00	3,33	1,75	3,25	2,17	3,5	2	3,5	2	3	1,98	3,32	1,98	3,32
Bona salut i seguretat davant la malaltia	2,00	3	2,13	3,13	2,5	2,67	2,5	2,25	3	2	2,43	2,61	2,43	2,61
Pràctica d'activats estimulants (esport, esplai, cultura, religió, etc)	2,00	4	1,83	2,88	1,83	3,5	1,75	3,47	2	2	1,84	3,17	1,84	3,17
Totals	25,34	40,98	21,28	36,91	23,84	40,15	21,5	39,72	22	33	22,792	38,152	22,792	38,152
Suma ponderada	2,11	3,42	1,77	3,08	1,99	3,35	1,79	3,31	1,83	2,75	1,90	3,18	1,90	3,18
Factors familiars	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP
10 Nivell socioeconòmic suficient	2,67	3	2,25	2,75	2,83	2,83	2	2,75	2	1	2,35	2,47	2,35	2,47
Ambient familiar afectuos	2	3,33	1,88	3,5	2,17	3,83	2,25	3,75	2	3	2,06	3,48	2,06	3,48
Cohesió familiar	2	3,67	1,88	3,75	2,17	3,5	1,75	3,5	2	3	1,96	3,48	1,96	3,48
Relació emocional estable amb un adult progenitor o altres	2	3	2	3,83	2,17	3,17	2,25	3,75	3	3	2,28	3,31	2,28	3,31
Estructura familiar sense disfuncionalitats importants	2	4	1,88	3,38	2	3,5	1,5	3,5	2	3	1,88	3,48	1,88	3,48
Pares competents i estimuladors	2	4	1,88	3,83	1,83	4	1,5	3,75	2	3	1,84	3,68	1,84	3,68
Absència separacions o perdudes primerenques	2	3,67	2	3,13	2,67	3,33	2,25	3,5	2	2	2,18	3,13	2,18	3,13
Adaptabilitat i flexibilitat familiar (capacitat per al canvi)	2	3,33	1,88	3,38	2,17	3,33	1,5	3	3	2	2,11	3,01	2,11	3,01
Donar sentir i significat a la vida (religió, ideologia, valors)	2,33	2	1,98	2,5	2,17	3,17	1,5	3,5	2	3	1,88	2,83	1,88	2,83
Característiques temperamentals que possibiliten positivisme davant	2	3	2	2,88	2	3,33	1,5	3,25	2	3	1,90	3,09	1,90	3,09
Totals	21	33	19,03	32,53	22,18	33,99	18	34,25	22	26	20,44	31,95	20,44	31,95
Suma ponderada	2,10	3,30	1,90	3,25	2,22	3,40	1,80	3,43			1,70	2,66	1,70	2,66
Factors socials	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP	FQ	IMP
9 Suport social (emocional, material, informatiu, valors, etc.)	2	2,67	1,83	3,13	2,17	3,33	1,5	3,75	2	2	1,86	2,98	1,86	2,98
Bones xarxes de relacions informals	2	3	2	2,75	1,83	3,5	1,25	3	2	3	1,82	3,05	1,82	3,05
Clima educatiu i/o laboral emocionalment positiu	2	4	1,75	3	2,17	3,33	1,75	3,5	2	3	1,93	3,37	1,93	3,37
Models socials (parents, amics professors) positius	2	4	1,88	3	2	3,5	1,75	3,75	2	2	1,93	3,25	1,93	3,25
Balanc just entre responsabilitats i expectatives	1,67	3	1,83	2,88	1,5	3	1,25	3,75	2	3	1,61	3,13	1,61	3,13
Serveis escolar de qualitat	2	3,67	1,75	3	2,17	3	1,75	3,75	1	4	1,73	3,48	1,73	3,48
Marc físic i ambient social positiu	2	3	1,88	3	2,17	3	1,5	3	2	3	1,91	3,00	1,91	3,00
Parella sentimental positiva	3	3	1,75	3	2,5	3,5	1,75	3,75	3	4	2,40	3,45	2,40	3,45
Grups d'amics prosocials	1,67	3	1,5	3,13	2	3,67	2	4	2	4	1,83	3,56	1,83	3,56
Totals	18,34	29,34	15,77	26,89	18,51	29,83	14,5	32,25	18	28	17,024	29,262	17,024	29,262
Suma ponderada	2,04	3,26	1,75	2,99	2,06	3,31	1,61	3,58			1,89	3,25	1,89	3,25

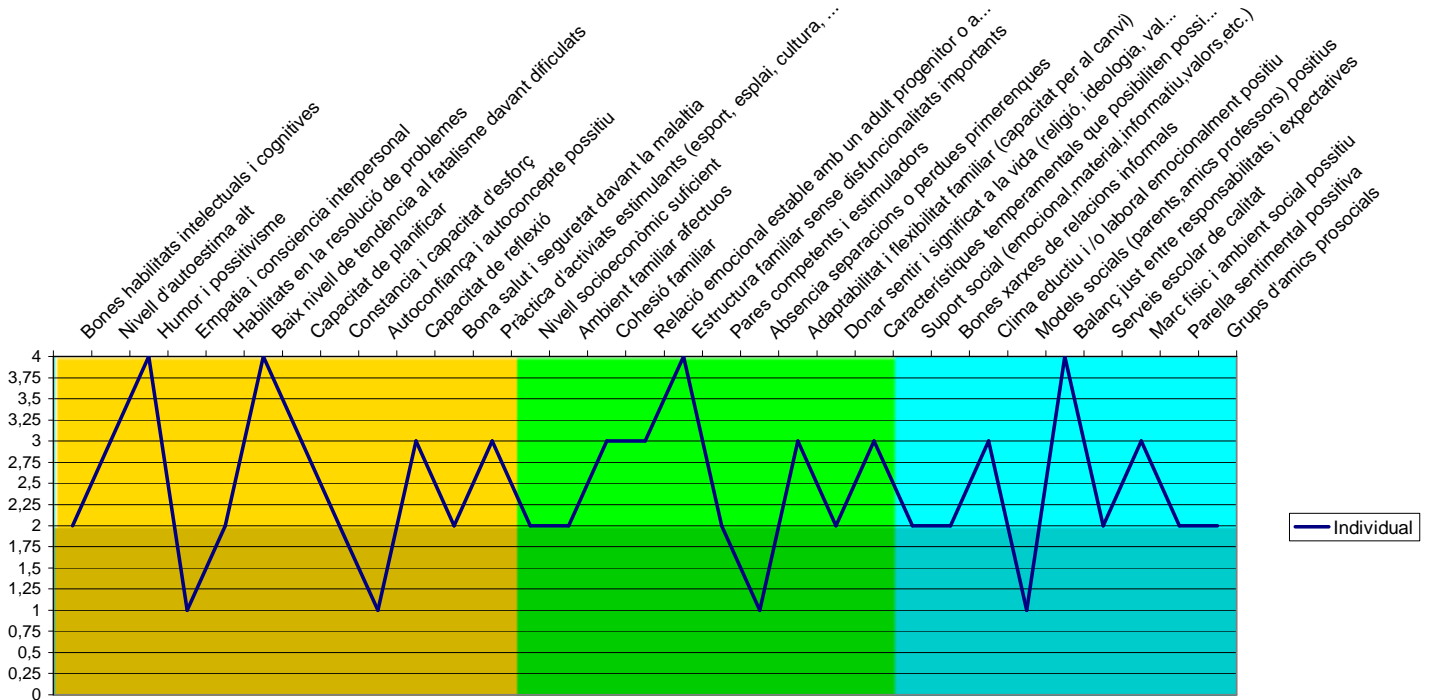
Freqüència: Donar valor al factor d'acord a la seva presència en els seguiments (1 Gens, 2 Poc, 3 Bastant, 4 Molt)

Importància: Donar valor al factor d'acord a la seva significació i eficàcia intuída (1 Gens, 2 Poc, 3 Bastant, 4 Molt)

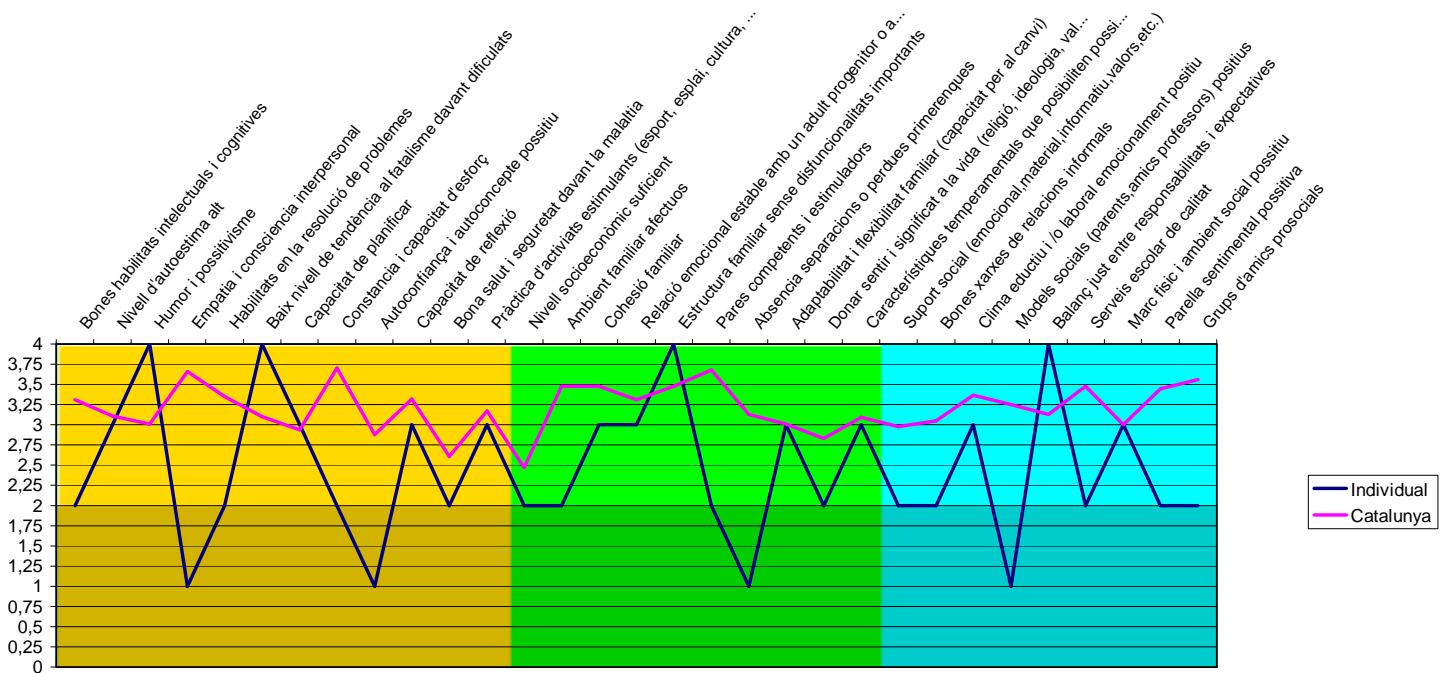
2. Taula per determinar els perfils individuals de presència o absència dels elements facilitadors

DAM		
EQUIP		
		0/4
(1, gens; 2, poc; 3, bastant; 4, molt)		Importància
Factors personals psicològics		
	Bones habilitats intel·lectuals i cognitives	2
	Nivell d'autoestima alt	3
	Humor i positivisme	4
	Empatia i consciència interpersonal	1
	Habilitats en la resolució de problemes	2
	Baix nivell de tendència al fatalisme davant les dificultats	4
	Capacitat de planificar	3
	Constància i capacitat d'esforç	2
	Autoconfiança i autoconcepte positiu	1
	Capacitat de reflexió	3
	Bona salut i seguretat davant la malaltia	2
	Pràctica d'activitats estimulants (esport, esplai, cultura, religió, etc.)	3
Factors familiars		
	Nivell socioeconòmic suficient	2
	Ambient familiar afectuós	2
	Cohesió familiar	3
	Relació emocional estable amb un adult progenitor o altres	3
	Estructura familiar sense disfuncionalitats importants	4
	Pares competents i estimuladors	2
	Absència de separacions o pèrdues primerenques	1
	Adaptabilitat i flexibilitat familiar (capacitat per al canvi)	3
	Donar sentir i significat a la vida (religió, ideologia, valors)	2
	Característiques temperamentals que possibiliten positivisme davant els problemes	3
Factors socials		
	Suport social (emocional, material, informatiu, valors, etc.)	2
	Bones xarxes de relacions informals	2
	Clima educatiu i/o laboral emocionalment positiu	3
	Models socials (parents, amics, professors) positius	1
	Balanç just entre responsabilitats i expectatives	4
	Serveis escolars de qualitat	2
	Marc físic i ambient social positiu	3
	Parella sentimental positiva	2
	Grups d'amics prosocials	2

Perfil Individual d'elements desenvolupadors

Perfil Individual comparat d'elements desenvolupadors

3. Proposta d'instrument amb els sis elements facilitadors del desenvolupament positiu més importants per a la intervenció

ELEMENTS FACILITADORS PERSONALS PSICOLÒGICS			
ELEMENTS FACILITADORS	SÍ	NO	PROPOSTES D'INTERVENCIÓ
1. Habilitats en la resolució de problemes.			Plantejar al jove reptes assumibles. Això es pot fer mitjançant jocs de taula, estratègia, rol, proves esportives. Fer-ho a partir d'estratègies d'interès del menor/jove.
1.1. Ser conscient de l'existència del problema.			
El jove té la capacitat de conèixer la situació emocional que li genera el problema.			Establiment de vincle emocional a partir del neguit que pot tenir el jove, oferint possibilitats i capacitat d'ajut per apaivagar la possible angoixa.
El jove té la capacitat de verbalitzar la situació problemàtica definint els elements que configuren el problema.			Potenciar el diàleg (planificant diferents trobades), en què és interessant que el jove detalli per escrit les característiques de la situació problemàtica que està vivint.
El jove manifesta algunes possibles causes generadores de la situació problemàtica.			Analitzar les causes generadores de la situació problemàtica, establint una jerarquia que permeti orientar el jove sobre les causes més importants i aquelles en què té més capacitat d'intervenció.
El jove entén la necessitat de fer alguna cosa per solucionar el problema.			Planificar un seguit d'accions que permetin anar millorant, o fins i tot solucionar, la situació o situacions problemàtiques.
1.2. Desig de trobar una possible solució.			Encomanar accions que, per poder-les fer, requereixin l'ajut d'altres persones, i que el jove sigui capaç de demanar aquest ajut.
El jove verbalitza la necessitat de solucionar el problema.			Estimular positivament l'actitud del jove i intentar que prengui consciència de les seves capacitats i de com les posa en joc per resoldre el problema.
El jove té capacitat i està disposat a demanar ajut per solucionar el problema.			Observar, amb el jove, quina es la seva xarxa relacional actual i veure, dins d'aquesta xarxa, quines persones li poden proporcionar ajut, i analitzar quines poden ser les millors maneres de demanar-ho.
El jove manifesta un compromís per assumir les accions necessàries orientades a la resolució del problema.			Establir una temporalització d'accions i responsabilitzar el jove de complir-la per tal que, en un temps concret, es duguin a terme.
El jove té la capacitat per poder establir relacions entre el problema i les seves causes.			Dur a terme un procés de seguiment dels contactes i les demandes d'ajuda que al jove ha pogut fer per solucionar el problema. Si cal, podem tenir alguna trobada amb les persones disposades a proporcionar ajuda per tal d'unificar processos i recolzar la seva participació.
1.3. Establir estratègies per solucionar el problema.			Plantejament de solució de dilemes morals.
El jove es capaç de determinar quines son les causes i situacions que depenen de ell per tal d'establir una solució.			Que el jove vagi analitzant el possible procés de resolució del problema, destaquí els aspectes que considera que van millorant i estableixi les relacions

<p>El jove pot analitzar les diferents possibilitats d'actuació per tal de valorar quina és la millor per obtenir una solució.</p>			<p>entre la millora i les seves possibles causes.</p>
<p>El jove té capacitat de verbalitzar la seqüència d'accions necessàries i està disposat a dur-les a terme.</p>			
<p>El jove té capacitat de planificar i temporalitzar el procés amb fites i objectius parcials.</p>			<p>Replantejar l'estratègia en la mesura que el jove vagi aconseguint els objectius parcials per solucionar el problema. Per això pot ajudar l'establiment de prioritats realitzat abans.</p>